

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ІЗ МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ВИМОГ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми: Виходячи з того, що на шляху до формування системи сучасної професійної освіти у відповідності до європейських стандартів виникають певні труднощі, пов'язані з невідповідністю законодавства України законодавству європейських держав, поступова його перебудова щодо усунення прогалин та протиріч потребує глибокого аналізу й розуміння нормативних актів у галузі освіти на всіх рівнях. У зв'язку з цим виникають додаткові вимоги щодо правової підготовки майбутніх педагогів. Чітке розуміння законодавства кожним фахівцем-педагогом, призведе до швидшого та ефективнішого переходу до європейської освіти. Крім того, керівники всіх структурних підрозділів професійно-технічних навчальних закладів, як і закладів освіти взагалі, постійно повинні приймати рішення, які так чи інакше потребують правового аналізу. Тому галузева правова підготовка, досконале знання нормативних актів, якими треба керуватися під час професійної діяльності, і вміння розуміти вимоги цих нормативних актів, повинні бути на досить високому рівні. І це тільки поверхневі завдання, на вирішення яких повинна бути спрямована правова підготовка майбутніх педагогів. На жаль, сучасна система правової підготовки не вирішує в цілому ці завдання [1]. Таким чином, виникає протиріччя між системою професійної підготовки майбутніх педагогів, а точніше того компоненту, що стосується сучасної правової підготовки, і такою системою підготовки фахівців у галузі освіти, яка б вирішувала ту велику кількість завдань, що стоїть перед майбутнім фахівцем, та відповідала б вимогам сьогодення. Це зумовлює проблему вдосконалення сучасної правової підготовки майбутніх педагогів шляхом дослідження існуючої системи та трансформації її в таку, що задовольнить потреби суспільства у кваліфікованих викладачах системи професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань освітянського законодавства присвячені роботи українських вчених О. Домаранського, Є. Краснякова, зарубіжних - М. Байтіна, В. Сирих, О. Смоліна. Аналіз психолого-педагогічної, філософської, соціологічної, культурологічної та юридичної літератури з питань правової освіти та правової культури свідчить, що більшість їх належить фахівцям-юристам. У працях Д.У. Абашидзе, Т.Ш. Сарішвілі, О.С. Саломаткіна, О.В. Татаринцевої і Н.М. Яковлевої викладено різні аспекти підготовки вчителя щодо запобігання протиправної поведінки учнів загальноосвітніх шкіл. У монографії М.М. Фіцули "Правове виховання учнів" обґрунтовуються педагогічні основи правового виховання учнів, М.К. Подберезьким визначено структуру правової культури майбутнього вчителя. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем формування правової культури (Д.У. Абашидзе, Д.І. Водзінський, Н.Г. Галочкін, Д.І. Дулов, А.К. Котов, В.С. Струтинський, В.О. Яковлев) показав, що професійна підготовка вчителя передбачає оволодіння знаннями зі спеціального предмету, теоретичну й методичну, психолого-педагогічну готовність до виховної роботи, але не передбачає формування готовності до використання правових знань у професійній діяльності. Крім того, аналіз сучасної педагогічної літератури з підготовки інженерів-педагогів показав, що питання їх правової підготовки взагалі не розглядалося раніше.

Постановка завдання. Метою цієї публікації є обґрунтування необхідності удосконалення правової підготовки інженерів-педагогів із метою підвищення якості майбутньої професійної діяльності у відповідності до вимог сучасної освіти.

Виклад основного матеріалу. Законодавство як сукупність загальнообов'язкових та формально визначених норм та правил поведінки, створених державою для регулювання суспільних відносин, повинно корелюватися з тими змінами, які в цих відносинах виникають, для того, щоб таке регулювання було найбільш ефективним [2-4]. Звичайно, в Україні, як у молодій, нещодавно створеній державі, суспільні відносини змінюються з великою швидкістю, тому що українське суспільство тільки починає визначатися, яким шляхом треба йти, щоб створити сучасну демократичну державу. Крім того, перебуваючи в самому центрі європейського простору, Україна не може не інтегруватися з європейськими країнами. До речі, ця об'єднання знаходить свій прояв у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства: в культурній, науково-технічній, економічній, інформаційній та інших. Усе це також вимагає вдосконалення системи законодавства у відповідності до вимог інтеграційного процесу. При цьому, перебудова країни в таку, яка буде відповідати всім вимогам європейської спільноти і до якої інші розвинені країни будуть ставитися як до рівної, не може залишити освітню сферу поза увагою. Процес формування єдиного освітнього та наукового простору в Європі носить назву Болонський процес. Головна його мета - це консолідація зусиль наукової й освітньої громади та урядів країн Європи з метою підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки й вищої освіти у світі.

Основні цілі Болонського процесу, як відомо, зводяться до:

1. побудови європейського простору вищої освіти;
2. досягнення більшої сполучуваності систем вищої освіти;
3. формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу Європи;
4. підвищення визначальної ролі вищих навчальних закладів у розвитку культурних цінностей;
5. змагання з іншими системами вищої освіти за студентів, вплив, гроші та престиж.

До цього процесу нині приєдналася й Україна. Однак, трансформація освіти України в європейський простір потребує її перебудови з урахуванням вимог європейського співтовариства. Ці вимоги включають багато аспектів і в першу чергу стосуються підвищення якості освіти, забезпечення рівного доступу до освіти всіх громадян, демократизацію побудови системи двоступеневої освіти, визначення зручної градації дипломів та ін. Вирішення цих завдань, звичайно, передусім передбачає побудову відповідної системи освітнього законодавства, яка здатна буде задовольнити всі вимоги до освіти як громадян України, так і мешканців інших європейських держав.

Нині нормативно-правова база освіти нараховує значну кількість нормативно-правових актів, основними з яких є Конституція України, Закони України "Про освіту", "Про професійно технічну освіту", "Про вищу освіту", "Про позашкільну освіту", Укази Президента України "Про міністерство освіти та науки України", "Про основні напрями реформування та розвитку вищої освіти в Україні", "Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів", "Про додаткові заходи щодо реформування державної молодіжної політики", прийняті Урядом України "Програма правової освіти населення" та "Державна національна програма "Освіта"", Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні", "Про затвердження Положення про організацію

навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах”, “Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”, “Про затвердження комплексного плану дій по розвитку загальної середньої освіти у 1999-2012 роках”, “Про перехід загальноосвітніх закладів освіти на новий зміст, структуру та 12-річний строк навчання” та ін.

Отже, з огляду на те, що існує така велика кількість нормативних актів, створюється враження достатньо врегульованої і регламентованої законодавством освітньої сфери. Але насправді зорієнтуватися в ній досить складно, особливо якщо це необхідно звичайному викладачеві навчального закладу. По-перше, кількість нормативних актів дуже велика. По-друге, з метою вдосконалення та усунення протиріч до них весь час вносяться зміни. Такі зміни, наприклад, здійснюються в положенні про організацію навчального процесу в ПТНЗ, коледжах та ліцеях, у законі про вищу освіту. Зараз іде затвердження нової нормативно-правової бази щодо ліцензування та акредитації, працевлаштування, правил прийому та організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Все це, без сумніву, впливає на діяльність викладача системи професійної освіти та потребує додаткової компетенції його професійно-педагогічної діяльності.

Якщо, наприклад, розглянути основні функції професійної діяльності майбутнього викладача системи професійної освіти, то вони включають прогностичну, методичну, навчальну, виховну, контрольно-діагностичну, організаційну та виробничо-технічну функції. Кожна з цих функцій включає цілий ряд завдань, пов'язаних із розробкою, організацією, аналізом навчального процесу, впровадженням нових технологій та ін. Так, наприклад:

- прогностична – передбачає визначення шляхів досягнення мети професійно-технічної освіти, вивчення ринку праці та прогнозування нових професій, аналіз професійної діяльності робітників із метою проектування програми їх підготовки, прогнозування навчально-виховних ситуацій та особистої професійної поведінки;
- методична – передбачає конструювання змісту освіти на всіх рівнях (освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньо-професійної програми, навчального плану, навчальної програми дисципліни, окремого заняття); вибір навчального матеріалу та засобів його викладання на основі результатів прогнозування навчальної діяльності реального контингенту тих, хто навчається, встановлення логіки викладання навчального матеріалу та його змісту, розробка технологій та методик професійного навчання, створення дидактичного забезпечення навчального процесу, наукова організація праці;
- навчальна - передбачає проведення різних видів і типів занять з теоретичного та виробничого навчання в закладах ПТО та вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, організація професійного спілкування з учнями, використання можливостей дидактичних та технічних засобів в їх комплексній взаємодії для підвищення ефективності навчального процесу;
- виховна - передбачає вивчення особистості учнів, удосконалення роботи з особистістю та навчальною групою, розвиток спів керування і самоврядування в групі, формування інтересу до навчальної дисципліни, стійкої орієнтації на обрану професію;
- контрольно - діагностична - передбачає проведення різних видів та типів контрольно - діагностичних заходів при теоретичному та виробничому навчанні, оцінка якості навчання, розробка та застосування різноманітних засобів діагностики рівня якості знань, професійної та практичної підготовки тих, хто навчається;

- організаційна - передбачає організацію та реалізацію процесу професійного навчання учнів освітніх закладів, робітників та службовців на виробництві, а також незайнятого населення в навчальних центрах, організація управління підрозділами навчально-виховних закладів та підприємств;
- виробничо-технічна - передбачає експлуатацію обладнання закладів освіти та виробництва, використання технічної документації та її складання, проектування та розрахунки систем, вузлів, деталей, технологічних процесів та рішення інших технічних задач.

Частка функцій професійної діяльності таких, як проектувальна, організаційна, управлінська, виконавська (навчальна) та технічна - повинні містити в собі типові задачі діяльності, які виконуються фахівцями як в освіті, так і на виробництві. Це сприяє, окрім підвищення якості підготовки фахівців, ще й соціальному захисту випускників інженерно-педагогічних спеціальностей, надаючи їм можливість працювати як в освіті, так і на виробництві.

Стає зрозумілим, що загалом ці функції не можуть бути виконані без знань певної нормативно-правової бази освіти та вмінь використовувати ці знання в професійно-педагогічній діяльності. Стосовно організаційної функції, то управління підрозділами навчально-виховних закладів та підприємств є взагалі неможливим без відповідних знань законодавства. Кожен крок, що робиться керівником, повинен не тільки не суперечити діючому законодавству, але й бути чітко нормативно регламентованим. Саме керівник є відповідальним за прийняте ним рішення, він повинен уникати невірних кроків, що можуть спричинити зауваження та проблеми з контролюючими органами держави, його рішення повинні бути виваженими та захищеними з правової точки зору. А якщо все ж таки виникає необхідність захисту особистих професійних дій та дій своїх підлеглих, цей захист знову ж таки вимагає правових знань, достатніх для його здійснення. Звідки ж ці знання можуть узятися у викладача та керівника системи професійної освіти без відповідної правової підготовки? Сучасний педагог повинен не тільки володіти правовою базою освіти, а й вміти її використовувати в процесі своєї професійної діяльності, трансформуючи в особисту педагогічну систему. У діяльності інженера-педагога це носить першочерговий характер, тому що саме він у професійному навчальному закладі повинен уміти аналізувати ринок праці, визначати його потреби (роль робітничої професії, її стабільність, прогресивність на ринку праці, економічну і правову доцільність тощо), готувати документи щодо ліцензування та акредитації нових спеціальностей, розробляючи стандарти освіти, готуючи відповідну базу для підготовки фахівців, організувати та здійснювати цю підготовку в правовому полі. Інженер-педагог – основна фігура в професійному навчальному закладі, на якій лежить відповідальність за відкриття нових спеціальностей, організацію навчального процесу, проходження акредитації, атестації спеціальностей. Для цього він повинен володіти правовими основами освіти, досконало знати освітнє законодавство та вміти використовувати його в професійній діяльності.

Зважаючи на те, що основне призначення інженера-педагога – освітянська діяльність, велике значення мають, окрім професійних, також його світоглядні та громадські якості. Інженер-педагог повинен володіти уміньми, які можна об'єднати в здатності вирішувати проблеми й задачі соціальної діяльності, а саме:

- уміти давати оцінку та прогнозувати соціально-економічні, політичні та культурні явища;
- досконало володіти державною мовою та спілкуватися як мінімум однією з

іноземних мов;

- уміти захищати свої права на базі чинного законодавства та демократичних принципів;
- уміти приймати рішення та вибирати стратегію діяльності з урахуванням загальнолюдських цінностей, державних, виробничих та особистих інтересів;
- бути готовим до активної участі в поліпшенні організації дозвілля, забезпеченні здоров'я людини, безпеки її життєдіяльності на підставі стратегії розвитку людства;
- уміти користуватися сучасними інформаційними технологіями.

Як бачимо, світоглядні якості інженера-педагога, що є необхідними для проведення освітянської діяльності, також передбачають існування певного рівня правових знань.

Аналіз системи освіти інженерів-педагогів показав, що сучасна система їх правової підготовки здійснюється за традиційною програмою підготовки фахівців вищої освіти для будь-якої галузі (за винятком юридичної освіти) і не передбачає вивчення основ освітянського законодавства. До речі, як окрема галузь права освітянське право не викладається тому, що йдуть дискусії з приводу відокремлення його в окрему галузь, необхідною умовою чого є наявність єдиного для галузі предмету та методу правового регулювання. Але як галузь законодавства, тобто сукупність нормативно-правових актів або їх частин, які регулюють однорідні групи суспільних відносин, освітянське законодавство викладати майбутнім інженерам-педагогам можна і потрібно.

Тому, на наш погляд, у програму професійної освіти майбутніх інженерів-педагогів слід включити додаткові курси, метою яких буде вивчення освітянського законодавства як фундаментальної складової освіти, законодавчої та нормативної бази функціонування української системи освіти, організаційних основ та структури управління освітою, механізмів та процедур управління якістю освіти та формування у майбутніх викладачів знань та умінь роботи в українському правовому просторі.

Зараз в УПА проводиться експеримент, який передбачає побудову такої системи, що буде здатна забезпечити виконання поставлених завдань. Ця система, крім традиційного курсу правознавства, включає в навчальний план курс «Правові основи освіти та нормативно-правове забезпечення освіти».

Ці дисципліни розкривають питання, що стосуються ролі та завдань освіти у сучасному суспільстві, аналізу умов розвитку сучасної системи освіти України, її структурних елементів та механізмів взаємодії, аналізу основних законодавчих актів у сфері освіти, принципів формування нормативно-правового забезпечення освіти, структури та видів нормативно-правових актів, особливостей їх використання у різноманітних навчальних закладах системи професійної освіти, аналізу системи державного контролю якості освіти, протиріччя системи освіти України, аналіз нормативно-правової бази освіти та основних документів, які регламентують систему її організації та функціонування.

Вивчення студентами цих дисциплін дасть можливість сформулювати уявлення про роль та завдання освіти в сучасному суспільстві, правову культуру та ключові питання освітнього права, зарубіжні системи освіти, основи державної політики у сфері освіти, особливості правового регулювання освітянської діяльності, основні принципи формування нормативно-правового забезпечення освіти.

При вивченні цього навчального матеріалу студенти повинні сформулювати знання про основні поняття освітнього права, основні законодавчі та нормативні акти в галузі освіти, нормативно-правові та організаційні основи діяльності освітніх закладів, мету їх створення

та завдання, що стоять перед ними, структуру та види нормативно-правових актів, які регламентують організацію навчально виховного-процесу в закладах освіти, управлінням освітою та державний контроль за освітньою та науковою діяльністю закладів освіти, систему нормативно-правових актів, що регулюють права та обов'язки учасників навчально виховного процесу, основні правові акти міжнародного освітнього законодавства.

Висновки. Після оволодіння цим матеріалом у студентів будуть сформовані вміння використовувати отримані знання для вирішення завдань професійно-педагогічної діяльності, а саме: розробляти стратегію розвитку закладу, виходячи з установчих документів, враховуючи зовнішнє та внутрішнє середовище; розробляти документи щодо ліцензування та акредитації окремих спеціальностей; аналізувати основні установчі документи навчального закладу з метою їх удосконалення; здійснювати оцінку якості існуючих освітніх програм, вирішувати завдання управління навчальним процесом на рівні навчального закладу та його підрозділів та ін.

На наш погляд, упровадження цієї системи правової освіти майбутніх інженерів-педагогів значно покращить якість їх професійної підготовки та буде сприяти найкращому адаптуванню їх в умовах роботи професійного навчального закладу.

Перспективи подальших досліджень. У рамках подальшого наукового дослідження планується розробка теоретичних та дидактичних основ побудови системи правової підготовки майбутніх інженерів-педагогів, розробка методичного забезпечення зазначених навчальних курсів.

Список використаних джерел

1. Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні // Вища школа. – 2002. - № 2-3. – С. 3-18.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року; із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV; станом на 1 січня 2006 року / Міністерство юстиції України; Міністерство юстиції України. - Офіц. вид. - К.: Б.в., 2006.
3. Закон України про вищу освіту [Текст]: за станом на 19 жовтня 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 64с. – (Закон України).
4. Закон України про професійно-технічну освіту [Текст]: за станом на 24 листопада 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 36с. – (Закон України).

Коваленко Д.В.

Удосконалення правової підготовки інженерів-педагогів із метою підвищення якості майбутньої професійної діяльності у відповідності до вимог сучасної освіти

У результаті дослідження проведено аналіз професійно-педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів, визначено її основні функції, а також якості особистості викладача системи професійної освіти України, проведено аналіз сучасного законодавства в галузі освіти та його відображення в системі правової освіти майбутніх інженерів-педагогів. Сформульовано й розглянуто систему правової освіти майбутніх інженерів-педагогів, визначено її протиріччя та сформульовано проблему удосконалення правової підготовки майбутніх викладачів системи професійної освіти та шляхи її реалізації на прикладі Української інженерно-педагогічної академії.

Коваленко Д.В.

Усовершенствование правовой подготовки инженеров-педагогов с целью повышения качества будущей профессиональной деятельности в соответствии с требованиями современного образования

В результате исследования проведен анализ профессионально-педагогической деятельности будущих инженеров-педагогов, определены ее основные функции, а также качества личности преподавателя системы профессионального образования Украины, проведен анализ современного законодательства в сфере образования и его отображения в системе правового образования будущих инженеров-педагогов. Сформулирована и рассмотрена система правового образования будущих инженеров-педагогов, определены ее противоречия и сформулирована проблема усовершенствования правовой подготовки будущих преподавателей системы профессионального образования и пути ее реализации на примере Украинской инженерно-педагогической академии.

Kovalenko D.

Teacher-Engineers' Law Training Improvement Aimed at Raising Future Activities Quality in Accordance with Modern Education Demands

As a result of research there has been made an analyses of future teacher-engineers' professional pedagogical activities, their main functions has been defined, as well as personal qualities of the teacher in the Ukrainian vocational educational system the analysis of modern legislation in the sphere of education and its reflection in the future teacher-engineers' law education system has been carried out. There has been formulated and considered the future teacher-engineers' law education system, it's contradictions have been defined and the problem of law training improvement of future vocational education system teachers has been formulated, as well as the ways of its realization with the example of the Ukrainian Engineering Pedagogic Academy.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2007 р.